

РОЗДІЛ 6. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ВИХОВАНЦЯМИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF IMPLEMENTING THE EDUCATIONAL PROCESS WITH STUDENTS OF A PRESCHOOL EDUCATION IN A DISTANCE FORMAT

У статті розглянуто проблему здійснення освітнього процесу з вихованцями закладу дошкільної освіти в контексті дистанційного навчання. Виходячи з аналізу наукових джерел, зазначено, що сучасна освіта в умовах викликів сьогодення спирається на інформатизацію освітнього простору та активне використання дистанційної форми навчання, яка базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування.

На основі змісту статті 9 «Форми здобуття освіти» Закону України «Про освіту» та аналізу педагогічних підходів відомих наукових студій, розкрито авторська інтерпретація поняття «дистанційний формат здійснення освітнього процесу з вихованцями закладу дошкільної освіти», яке представлено як форма взаємодії, що надає можливість виконати зміст Державного стандарту дошкільної освіти за допомогою опосередкованої комунікації між вихователем, здобувачем дошкільної освіти та членами їх родини на основі психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Для чіткого розуміння ефективних стратегій здійснення освітнього процесу з вихованцями у дистанційному форматі, визначені поняття «освітній процес» та «освітня діяльність». Освітній процес трактується як система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей. Освітня діяльність представлена як діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній або неформальній освіті. Особлива увага приділена психолого-педагогічним принципам здійснення освітнього процесу з вихованцями закладу дошкільної освіти в дистанційному форматі: партнерській взаємодії між педагогами та батьками (законними представниками) дітей, емоційному контакту та зв'язку з дітьми, індивідуальному підходу до кожної дитини. Кратко сформульовано кожний принцип.

Ключові слова: дистанційний формат, вихованці, заклад дошкільної освіти, вихователь, освітній процес, освітня діяльність, електронні платформи, психолого-педагогічні принципи.

The article considers the problem of implementing the educational process with students of a preschool educational institution in the context of distance learning. Based on the analysis of scientific sources, it is noted that modern education in the context of today's challenges relies on the informatization of the educational space and the active use of distance learning, which is based on the principles of open learning, widely uses computer educational programs for various purposes and creates an information educational environment for the supply of educational material and communication using modern telecommunications. Based on the content of Article 9 "Forms of obtaining education" of the Law of Ukraine "On Education" and the analysis of pedagogical approaches of well-known scientific studies, the author's interpretation of the concept of "distance format of implementing the educational process with students of a preschool educational institution" is revealed, which is presented as a form of interaction that provides an opportunity to fulfill the content of the State Standard of Preschool Education through indirect communication between the educator, the student of preschool education and their family members based on psychological and pedagogical and information and communication technologies. For a clear understanding of effective strategies for implementing the educational process with students in a distance format, the concepts of "educational process" and "educational activity" are defined. The educational process is interpreted as a system of scientific, methodological and pedagogical measures aimed at the development of the individual through the formation and application of his or her competencies. Educational activity is presented as the activity of the subject of educational activity, aimed at organizing, ensuring and implementing the educational process in formal or informal education. Special attention is paid to the psychological and pedagogical principles of implementing the educational process with pupils of a preschool educational institution in a distance format: partnership interaction between teachers and parents (legal representatives) of children, emotional contact and connection with children, an individual approach to each child. Each principle is briefly described.

Key words: distance format, pupils, preschool educational institution, teacher, educational process, educational activity, electronic platforms, psychological and pedagogical principles.

УДК 37.09

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.41>

Апрелєва І.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної освіти
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Ярославцева М.І.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної освіти
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Оновлення законодавства про дошкільну освіту створює нові можливості для адаптації освітнього процесу до мінливих умов та задоволення індивідуальних потреб кожної дитини. Відповідно до Закону України «Про освіту» та Закону України «Про дошкільну освіту», держава гарантує дитині право на здобуття якісної дошкільної освіти, яке може бути реалізовано шляхом здобуття освіти у різних формах, або їх поєднання.

Хоча очна форма навчання залишається основним способом організації освітнього процесу для дошкільнят, заклади дошкільної освіти за можливості, з урахуванням запитів батьків дітей та за рішенням засновника (засновників) відповідних закладів дошкільної освіти, можуть також запроваджувати інші форми здобуття дошкільної освіти [4]. Різноманітні обставини, такі як надзвичайні ситуації (воєнні дії, природні катаклізми), епідемії, індивідуальні потреби дитини, а також інші соціально-економічні чи географічні фактори, можуть зумовлювати необхідність відходу від традиційної очної форми організації освітнього процесу.

Воєнний стан ставить перед дошкільною освітою нові виклики, пов'язані з забезпеченням безперервності та якості навчання в складних умовах. Під час війни в Україні, активна фаза якої триває вже третій рік поспіль, заклади дошкільної освіти стають осередками, де не лише формуються певні компетентності, а й відбувається соціалізація дітей, їх психологічна підтримка, відволікання від стресових подій, набуття стійкості та впевненості, а також розвиток навичок партнерської взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи закладу, створюючи освітній простір, який буде комфортним і безпечним як для дітей, так і для педагогів. Дистанційна форма навчання, незважаючи на низку обмежень, може бути ефективним інструментом організації освітнього процесу в таких умовах. Проте її застосування для дошкільнят потребує підвищеної уваги та врахування їхніх вікових і психологічних особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку дистанційної освіти є досить актуальною, що підтверджує інтерес до неї протягом останніх десятиріч та аналіз міжнародних наукометричних баз даних Scopus, Web of Science, Science Direct, Google Scholar, Google Trends, Index Copernicus International, ERIC тощо. Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання впровадження дистанційної формату в процес підготовки здобувачів освіти.

Особливості освітнього процесу в умовах дистанційного навчання освітлюються в працях В. Баженової, В. Кухаренко, П. Маркова, Є. Полат,

В. Солдаткін, О. Тіхомірова, Г. Шевчук, Б. Шуневич та ін. У сфері дошкільної освіти в Україні особливої уваги заслуговують наукові праці І. Білоус, Н. Гавриш, А. Дем'янюк, К. Крутий, М. Пивоваренко та ін.

Наукові доробки А. Загики та В. Пузирьова доводять, що сучасна освіта спирається на інформатизацію освітнього простору та активне використання дистанційної форми навчання, яке базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування [3, с. 382].

Г. Шевчук слушно зауважує, що дистанційне навчання в нинішніх умовах найбільш перспективна та оптимальна форма одержання освіти, яка вимагає універсальної підготовки, володіння сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, психологічною готовністю до роботи зі здобувачами освіти в нових умовах [8].

Наукові студії О. Байєр, Н. Гавриш, Т. Піроженко, О. Рогозянського та О. Хартман зазначають, що дистанційна (віддалена) форма здобуття дошкільної освіти – це 1) методична підтримка та консультування вихователем у режимі онлайн інших дорослих (родини) щодо організації освітнього процесу з дитиною вдома; 2) періодичне проведення дистанційних занять і зустрічей різного типу (тематичних і святкових подій) з дітьми й дорослими, щоб підтримувати контакт з ними, формувати почуття приналежності до групи однолітків, довіри до вихователів ЗДО та мотивувати батьків вихованців підтримувати системний освітній процес в домашніх умовах [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дистанційна форма здобуття дошкільної освіти стала необхідністю в умовах, коли традиційне навчання стало неможливим. Водночас цей формат має свої недоліки та вимагає детального аналізу. За спостереженнями авторів, дистанційна організація та реалізація освітнього процесу супроводжується низкою обмежень, які можуть негативно вплинути на його якість. Зокрема, серед основних викликів виділяються технічні проблеми, труднощі в організації ефективної взаємодії, а також забезпечення психологічного комфорту дітей.

Додатковим викликом стало трактування сутності поняття «безпосереднє здійснення освітнього процесу з вихованцями» в контексті ухваленого Закону України «Про дошкільну освіту». Дистанційна форма навчання передбачає відсутність фізичного контакту, що породило дискусію щодо того, яким чином має реалізовуватися безпосередній освітній процес у нових умовах, адже він є ключовою складовою педагогічного навантаження. Деякі фахівці трактують цей процес

виключно як пряму взаємодію та спілкування з дітьми, що значно звужує його зміст та не враховує багатогранність педагогічної діяльності.

Для уникнення хибних тлумачень доцільно розглядати «безпосереднє здійснення освітнього процесу» як комплексну систему заходів, спрямовану на організацію, забезпечення та реалізацію освітньо-виховної діяльності. Пряма взаємодія з дітьми є важливим, але не єдиним компонентом цієї системи. Ефективність освітнього процесу забезпечується комплексним підходом, що включає ретельне планування, створення розвивального середовища, співпрацю з усіма учасниками освітнього процесу та систематичний моніторинг результатів.

Таким чином, проблемними залишаються питання створення оптимальних умов для здійснення освітнього процесу з вихованцями закладів дошкільної освіти в умовах дистанційного формату.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідити та запропонувати ефективні стратегії організації освітнього процесу для дітей дошкільного віку в умовах дистанційного формату з метою збереження якості освітніх послуг та забезпечення психологічного комфорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення проблеми дистанційного формату навчання, а саме, розробка питань безпосереднього здійснення освітнього процесу з вихованцями закладу дошкільної освіти є складовою загального дослідження сутності педагогічної освіти та дошкільної освіти тощо. У Законі України «Про освіту» в статті 9 «Форми здобуття освіти», зазначається, що дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [5].

На основі аналізу педагогічних підходів наукових студій, розкрито авторська інтерпретація поняття «дистанційний формат здійснення освітнього процесу з вихованцями закладу дошкільної освіти», яке представлено як форма взаємодії, що надає можливість виконати зміст Державного стандарту дошкільної освіти за допомогою опосередкованої комунікації між вихователем, здобувачем дошкільної освіти та членами їх родини на основі психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Так, для чіткого розуміння ефективних стратегій здійснення освітнього процесу з вихованцями у дистанційному форматі, важливо визначити поняття «освітній процес» та «освітня діяльність».

Освітній процес – це система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей. Освітня діяльність – діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті [5].

В освітньо-виховному процесі використовуються такі основні форми організації дітей: спеціально організована навчальна діяльність (заняття), ігри, самостійна діяльність дітей, індивідуальна робота, спостереження, екскурсії, освітні подорожі, квести, походи, свята та розваги тощо.

Перехід до дистанційного формату дошкільної освіти ставить перед нами нові виклики, пов'язані з організацією ефективної взаємодії з вихованцями в цифровому середовищі та забезпеченням їхнього психологічного комфорту з врахуванням психолого-педагогічних принципів.

Одними із психолого-педагогічних принципів здійснення освітнього процесу з вихованцями закладу дошкільної освіти в дистанційному форматі вважаємо партнерську взаємодію між педагогами та батьками (законними представниками) дітей, емоційний контакт та зв'язок з дітьми, індивідуальний підхід до кожної дитини. Кратко схарактеризуємо кожний.

Беручи за основу вищезазначені психолого-педагогічні принципи, визначаємо, що в умовах дистанційного освітнього процесу особливу роль відіграє партнерська взаємодія між педагогами та батьками (законними представниками) дітей. Оскільки фізична відстань створює певні обмеження для якісного здійснення освітнього процесу, саме партнерство між педагогами та сім'єю забезпечує ефективну підтримку розвитку дитини. Батьки стають активними учасниками освітнього процесу, допомагають створювати сприятливі умови для навчання вдома, а також спільно з педагогами напрацьовують підходи до вирішення виникаючих питань, що забезпечує цілісність і неперервність освітнього процесу.

Спираючись на власний педагогічний дослід, констатуємо той факт, що успішність освітнього процесу залежить від цифрової компетентності членів родини, які створюють для дитини освітнє середовище, оволодіння платформами, цифровими програмами, здібностей діяти швидко та долати технічними труднощі. Провідну роль для дитини відіграють присутність, міра включення та правильного налаштування батьків на створення відповідного простору у процесі дистанційного формату роботи з одного боку та з іншого – домашня атмосфера, постійні поради батьків, надавання ними завчасних відповідей на питання вихователя заважають дітям зосередитися і самостійно вирішувати завдання.

Батьки й педагоги як рівноправні учасники освітнього процесу мають бути об'єднані спільними цілями та прагненнями, нести солідарну відповідальність за результат дошкільної освіти. Партнерська взаємодія педагогів, батьків, громади була неодноразово науково підтверджена. Будь-яка освітня діяльність в умовах сімейного виховання може бути ефективною, розвивальною, якщо дитина буде залучена до активної взаємодії з дорослими. Частково освітню діяльність у родині спрямує та зорієнтує педагог, тому вона має відбуватися за планом й алгоритмом, який педагог підказує батькам [7].

Формуючи підгрупи для онлайн-занять, важливо враховувати технічні ресурси сімей вихованців, зокрема наявність гаджетів, якість і стабільність інтернет-з'єднання. Це дозволить забезпечити рівні умови доступу до освітнього процесу для всіх дітей і мінімізувати технічні перешкоди під час занять. Також рекомендується узгоджувати час занять і особливості розподілу підгруп з батьками, щоб забезпечити комфортні умови для участі дитини в онлайн-заняттях і сприяти максимальній ефективності навчання.

Обов'язок батьків надати дітям змогу бути присутніми на онлайн заняттях вихователя, забезпечити активну участь своєї дитини в роботі, завчасно надаючи технічну, психологічну та емоційну підтримку.

Тож, психолого-педагогічний принцип емоційного контакту та зв'язку з дітьми набуває наразі нового значення. Зважаючи на вікові особливості дітей дошкільного віку, для проведення онлайн-занять з різних освітніх напрямів доцільно організовувати поділ дітей на підгрупи. Оптимальною є група з 4–6 дітей, для кращої концентрації уваги молодших дітей доцільно об'єднувати у менші групи (3–5 осіб). На противагу великим групам, маленькі підгрупи дають змогу педагогу приділити більше уваги кожній дитині, забезпечуючи індивідуальний підхід та більш гнучке реагування на їх потреби. Це сприяє зменшенню інформаційного навантаження, зберігаючи інтерес та мотивацію до навчання. У роботі з підгрупами легше організовувати взаємодію з батьками, надаючи їм конкретні рекомендації щодо підтримки дитини вдома.

Зауважимо, що особливо в дистанційному форматі важливо підтримувати емоційний зв'язок із дітьми. Підтримка емоційного контакту через онлайн-зустрічі, відео- та голосові повідомлення, творчі завдання та регулярні консультації допомагає зберегти близькість і взаєморозуміння. Залучення інтерактивних елементів, яскравих відео й анімацій, наприклад, ранкових привітань дітей, робить освітній процес більш динамічним, захопливим і доступним для сприйняття.

Підготовка вихователя до онлайн-занять, зокрема розробка інтерактивних матеріалів

і створення відеоконтенту, потребує значних часових затрат. Однак, ці зусилля є невід'ємною частиною безпосереднього здійснення освітнього процесу, адже вони дозволяють забезпечити високий рівень залучення дітей до навчання та підтримати безперервність освітнього процесу у дистанційному форматі.

В умовах дистанційного навчання особливої актуальності набуває наступний психолого-педагогічний принцип індивідуального підходу до кожної дитини, що вимагає використання адаптивних методик навчання, застосування інтерактивних форм роботи, а також постійного моніторингу прогресу й налагодження зворотного зв'язку з батьками.

Ефективність проведення такої роботи залежить від умов, які створює адміністрація закладу дошкільної освіти, педагогічні працівники, члени родини вихованців. При організації дистанційного навчання учасники освітнього процесу можуть скористуватися електронними платформами: Zoom, Google Meet, Skype. Для ефективної та безперервної комунікації можна створювати спільні чати на цифрових платформах Viber, Telegram, WhatsApp тощо. Беручи за основу твердження, що зворотний зв'язок є обов'язковою умовою успішного здобуття дошкільної освіти в дистанційному форматі, то доречно використання таких Інтернет-ресурсів, як: Google Presentations, Google Форми, Classtime, Kahoot, Quizzz, IDroo, Miro, LearningApps та ін.

Основною звітністю вихователя про педагогічну роботу так і залишаються перспективний та календарно-тематичні плани, які відображають організацію освітнього процесу, методи і форми роботи з дітьми, а також досягнення певних освітніх цілей. Плани вихователя дозволяють систематизувати діяльність, визначити пріоритети, оцінити ефективність проведених занять і заходів, а також вчасно коригувати освітній процес відповідно до потреб дітей.

Висновки. Сучасна освіта в умовах викликів сьогодення спирається на інформатизацію освітнього простору, створення цифрового середовища для активного використання дистанційної форми навчання. Такий формат роботи може бути корисним як складова інтегрованого підходу до дошкільної освіти, забезпечуючи потужні освітні можливості для дітей. Особлива увага в цьому процесі приділяється врахуванню психолого-педагогічних принципів здійснення освітнього процесу з вихованцями закладу дошкільної освіти: партнерській взаємодії між педагогами та батьками дітей, емоційному контакту та зв'язку з дітьми, індивідуальному підходу до кожної дитини. Перспективними напрямками наукових досліджень вважаємо вирішення питань теоретико-методичного забезпечення процесу дистанційного навчання дітей дошкільного віку та методологію розвитку

цифрової компетентності майбутніх вихователів дітей раннього та дошкільного віку на етапі навчання в педагогічному вишу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). Т.О. Піроженко, О.М. Байєр, О.К. Безсонова та ін URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazovyy%20komponent%20doshkillya.pdf>
2. Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор К.Л. Крутий, О.О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 324 с.
3. Загика А.В., Пузирьов В.Є. Дистанційне навчання як перспективна сучасна технологія. *Актуальні проблеми освіти і науки: досвід та сучасні технології* : матеріали заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. Л.А. Мартинець. Вінниця : 2020. С. 104–107.
4. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Корбут О.Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1123>
7. Путівник по забезпеченню безперервності освітнього процесу у змішаному форматі зі старшими дошкільниками : навч. посібн. /авт. кол. О. Байєр, Н. Гавриш, Т. Піроженко, О. Рогозянський, О. Хартман. ЮНІСЕФ, ВГО «АПДО», 2023. 39 с.
8. Шевчук Г.Й. Дистанційне навчання у вищій школі: переваги, недоліки, перспективи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Київ, 2021. № 79. С. 205–209.